

Skellefteå kommun

gymnasienamnden@skelleftea.se

Rektorer vid Anderstorpsgymnasiet

sara.lundstromhaglind@skelleftea.se

johanna.smitt@skelleftea.se

2019-04-08

Dnr 400-2017:10219

Beslut

efter kvalitetsgranskning av studie- och
yrkesvägledningen på gymnasiala
yrkesprogram vid Anderstorpsgymnasiet i
Skellefteå kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen på gymnasiala yrkesprogram. Syftet är att granska huruvida eleverna får en studie- och yrkesvägledning som utgår från deras behov och förmår vidga deras perspektiv på sin studie- och yrkesvalsprocess.

De övergripande frågeställningarna är:

1. *I vilken utsträckning tar rektor och personal ansvar för att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen?*
2. *I vilken utsträckning utgår studie- och yrkesvägledningen från elevernas behov för att bilda en helhet för eleven och stödja dennes studie- och yrkesvalsprocess?*
3. *I vilken utsträckning ges eleverna allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund?*
4. *I vilken utsträckning tar huvudmannen ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten?*

Granskningen genomförs i 28 utvalda verksamheter och i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Anderstorpsgymnasiet med Skellefteå kommun som huvudman, ingår i denna granskning. När alla beslut är fattade i granskningen redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionen besökte Anderstorpsgymnasiet den 29 och 30 januari 2019. Det program som granskades var fordons- och transportprogrammet. Besöket genomfördes av Mikaeil Yousefi och Bo Jersenius. Intervjuer med elever i årskurs 2, lärare, studie- och yrkesvägledare, rektorer samt representanter för huvudmannen har genomförts.

På Anderstorpsgymnasiet som helhet finns sju nationella program samt introduktionsprogram uppdelat på sex skolenheter. På Anderstorpsgymnasiet studerar totalt 1220 elever. Det finns tre utbildade studie- och yrkesvägledare som omräknat till heltidstjänster arbetar 100 procent vardera. Studie- och yrkesvägledarna är anställda på gymnasiekontoret och har verksamhetschefen som närmaste chef.

Fordons- och transportprogrammet är uppdelat mellan två skolenheter och två rektorer. På den ena skolenheten, Anderstorpsgymnasiet 3, finns inriktningarna *Personbil* och *Lastbil och mobila maskiner* som läser första året gemensamt och till år 2 gör inriktningsval och på den andra skolenheten, Anderstorpsgymnasiet Hammarängen, finns inriktningen *Transport* där eleverna gjort sitt inriktningsval redan till år ett. Det finns även möjlighet att läsa *Personbil*, *Lastbil och mobila maskiner* eller *Karosseri och lackering* som lärling från år 1. Vid tiden för granskningen studerar 104 elever, varav 16 flickor och 88 pojkar. 20 lärare undervisar på programmet.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av arbetet med studie- och yrkesvägledningen på de båda skolenheterna samt de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningens fyra frågeställningar. I bilaga 1 redogörs för de författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

Skolinspektionens bedömning

1. Studie- och yrkesvägledning i undervisningen

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektor och personal tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen.¹ Bland annat om det finns en tydliggjord arbetsfördelning, att former för samverkan finns, att arbetet följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet och att behov av kompetensutveckling tillgodoses. Vidare granskas om undervisningen planeras och genomförs så att studie- och yrkesvägledningen ger eleverna förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval.

Granskningen visar att rektorerna i viss utsträckning organiserat studie- och yrkesvägledningen så att den sker kontinuerligt och integrerat. Det finns en plan framtagen för studie- och yrkesvägledningen där det är tydliggjort vad studie- och yrkesvägledningen är i både vid² och snäv³ bemärkelse. Rektorerna har också tydliggjort vilket uppdrag som åligger studie- och yrkesvägledarna. Det finns dock ingen medvetenhet hos lärare och studie- och yrkesvägledare av hur den vida studie- och yrkesvägledningen i undervisningen ska bedrivas eller vem/vilka som ansvarar för detta.

Rektorerna har till viss del organiserat verksamheten så att förutsättningar finns för samverkan både internt och externt, vilket framgår av intervjuer med rektorer, lärare och studie- och yrkesvägledare. Vad gäller extern samverkan finns vid Anderstorpsskolan två lokala programråd för fordons- och transportprogrammet, vilket ger förutsättningar

¹ I bilaga 1 redogörs kortfattat för Författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

² Med begreppet *vid* studie- och yrkesvägledning avses all den verksamhet som bidrar till att ge elever kunskaper och färdigheter som underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Studie- och yrkesvägledning i *snäv* bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, individuellt och i grupp. Skolverket (2013), *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*, Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.

³ Studie- och yrkesvägledning i *snäv* bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, individuellt och i grupp. Skolverket (2013). *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.

för samverkan med externa aktörer. Dessutom sker samverkan med externa aktörer regelbundet inom ramen för undervisningen, dels genom studiebesök och dels genom besök av externa föreläsare. Som exempel framkommer i intervjuer att eleverna får göra studiebesök i Aitikgruvan och på bil- och lastbilsverkstäder. Även representanter från olika åkerier besöker eleverna och företrädare för fackföreningar informerar eleverna om rättigheter och skyldigheter vid olika anställningsformer. Beträffande intern samverkan finns organisatoriska möjligheter för lärarna att samverka med studie- och yrkesvägledare och andra lärare i samband med arbetslagsträffar och elevhälsomöten men dessa tillfällen nyttjas inte till samverkan inom studie- och yrkesvägledning.

Granskningen visar vidare att lärarna inte har tagit del av någon kompetensutveckling som inriktats mot studie- och yrkesvägledning. Det framkommer också vid intervjuer med rektorer och personal att studie- och yrkesvägledarna inte används som en resurs i lärarnas kompetensutveckling. Vad gäller rektorernas möjlighet att identifiera behovet av kompetensutveckling av personal som arbetar med studie- och yrkesvägledning uppger rektorer och lärare att frågan om kompetensutveckling tas upp vid medarbetarsamtal.

När det gäller uppföljning av skolenheternas arbete med studie- och yrkesvägledning visar granskningen att det inte görs någon uppföljning av skolenheternas arbete med studie- och yrkesvägledning i det systematiska kvalitetsarbetet. De underlag avseende det systematiska kvalitetsarbetet som huvudmannen lämnat till Skolinspektionen innehåller ingen uppföljning och analys av resultat beträffande hur studie- och yrkesvägledningen bedrivs inom ramen för undervisningen.

Av granskningen framkommer att lärarna integrerar studie- och yrkesvägledningen i undervisningen. Elever och lärare berättar i intervjuer att de i undervisningen pratar om olika yrken och inriktningar. Eleverna har också fått möjlighet att diskutera framtida studie- och yrkesval. Det är framförallt i yrkesämnena samt genom det arbetsplatsförlagda lärandet (APL) som eleverna får kunskap och kännedom om hur olika moment i undervisningen är tillämpbara ute på en arbetsplats. Enligt eleverna är det inte alltid tydligt när de ges studie- och yrkesvägledning i undervisningen. I intervjuer med lärare och elever ges exempel från kurser där de pratat om arbetsmarknaden, arbetsvillkor, fackföreningars roll, språk, bemötande och ergonomi kopplat till fordons- och transportbranschen. I de genomförda intervjuerna framkommer dock få exempel på att eleverna i undervisningen ges kunskaper om utbildningssystemet och utbildningsvägar efter gymnasiestudierna. Det framgår också av intervjuerna att studie- och yrkesvägledarna inte används vid planering och genomförande av undervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorerna och personalen vid fordons- och transportprogrammet vid Anderstorpsgymnasiet i viss utsträckning tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat i den ordinarie undervisningen. Det finns till viss del organisatoriska förutsättningar för samverkan mellan lärare och studie- och yrkesvägledaren kring studie- och yrkesvägledningen. Rektorerna har dock inte tagit fram en arbetsfördelning som klargör hur den vida studie- och yrkesvägledningen ska genomföras på fordons- och transportprogrammet. Eftersom studie- och yrkesvägledningen inte följs upp på ett

systematiskt sätt kan inte rektorerna identifiera vilka behov av kompetensutveckling som kan finnas och inte heller ifall den samverkan som förekommer internt och externt bidrar i tillräcklig utsträckning till att vidga elevernas perspektiv kring framtida studie- och yrkesval. Det innebär att det finns risk att elever går miste om kunskaper och färdigheter de behöver för att fatta de beslut om framtida studie- och yrkesval som en komplex och föränderlig arbetsmarknad kräver.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorerna behöver tydliggöra ansvars- och arbetsfördelningen vad gäller studie- och yrkesvägledningen för att säkerställa kvalitet och kontinuitet i den studie- och yrkesvägledning som eleverna ges. I detta ingår bland annat att se till att samverkan gällande studie- och yrkesvägledning mellan personalen kommer tillstånd. Rektorn behöver också inkludera studie- och yrkesvägledningen i skolenhetens systematiska kvalitetsarbete.

2. Anpassning av studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov

Inom detta område granskas i vilken utsträckning den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och hur den anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess och skapa en helhet för eleverna.⁴ Bland annat om det på skolan finns en bild av elevernas behov av kunskap och av att få reflektera kring sin egen utveckling i förhållande till sina framtidsmål. Vidare granskas hur denna bild ligger till grund för skolans arbete inom området.

Granskningen visar att rektorerna har en begränsad bild av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning. Den information som rektorerna har om elevernas behov är utifrån elevhälsomöten där enskilda elevers behov av stöd tas upp. Någon kartläggning som omfattar en bedömning av vilka kunskaper eleverna behöver tillföras för att hantera frågor kring val av framtida studier och yrken genomförs inte. Eftersom rektorerna inte genomför någon kartläggning eller analys av elevernas behov av vägledning har inte rektorerna heller vidtagit några åtgärder för att anpassa studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov.

Granskningen visar dock att lärarna på olika sätt anpassar den vida studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov. Lärarna identifierar elevernas behov av vägledning och tar reda på elevernas ambitioner och framtidsmål genom mentorssamtal och utvecklingssamtal samt i arbetet med APL. Av intervjuer med lärare och elever framgår också att eleverna genom studiebesök och APL, men också genom undervisningen får vägledning kring vad det innebär att gå fordons- och

⁴ Se fotnot 1

transportprogrammet. Bland annat försöker lärare anpassa elevernas APL efter elevernas intressen samtidigt som lärarna försöker få elever att prova på olika APL-platser under sin gymnasietid i syfte att bredda elevernas perspektiv.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att den vida studie- och yrkesvägledningen i vissa delar utgår från elevernas behov och anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess genom att lärarna i sin undervisning och sina kontakter med eleverna tar reda på elevernas ambitioner, mål och behov och anpassar sin vägledning därefter. Dock har rektorerna en begränsad bild av elevgruppens behov. Rektorerna har inte en systematisk metod för att, exempelvis genom en kartläggning, ta reda på elevgruppens behov av studie- och yrkesvägledning. Det saknas därmed en bedömning av vilken studie- och yrkesvägledning eleverna eventuellt behöver tillföras för att kunna hantera frågor kring val av framtida studier och yrken eller om de resurser som avsätts tillgodoser elevernas behov.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorerna behöver ta ett större ansvar för att studie- och yrkesvägledningen utgår från och anpassas efter elevernas behov. I detta arbete ingår att kartlägga elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och att jämföra bilden av elevernas behov med hur mycket resurser som avsätts.

3. Vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas val

Inom detta område granskas i vilken utsträckning eleverna ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och kulturell bakgrund.⁵ Begreppet kulturell bakgrund kan förstås som föreställningar om kultur som påverkar elevernas val samt den specifika situationen för elever med migrationsbakgrund.

Granskningen visar att det inte finns några konkreta mål uppsatta eller att det finns något systematiskt arbete på skolenheten för att motverka begränsningar i elevernas studie- och yrkesval utifrån kön, social och/eller kulturell bakgrund. I intervjuer med huvudmannens representanter, rektorer, personalen och eleverna framkommer att det saknas konkreta mål på skolenheten för att motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval. Av intervjuerna framkommer däremot att verksamheten utgår från ett generellt likabehandlingsarbete och insatser har gjorts för att presentera fordons- och transportprogrammet för blivande elever och för att rekrytera fler flickor till programmet. Vidare framkommer dock att rektorerna inte analyserar elevernas val av inriktning, kurser och APL-platser. Rektorerna följer inte heller upp lärarnas kunskaper och förståelse för

⁵ Se fotnot 1

hur kön, social och/eller kulturell bakgrund påverkar studie- och yrkesval eller möjliggör att lärarna tar del av relevant kompetensutveckling inom området.

Granskningen visar vidare att det är vid få tillfällen som lärarna i undervisningen arbetar med att vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas studie- och yrkesval. Lärare och elever säger att samtal och diskussioner om jämställdhet och normer förekommer emellanåt i undervisningen men eleverna uppfattar inte alltid syftet med dessa diskussioner. Det är heller inte uttalat att dessa moment i undervisningen sker utifrån hur exempelvis normer och strukturer kan påverka elevers studie- och yrkesval. Vid något tillfälle har eleverna haft besök på skolan av personer som gjort otraditionella val och på APL har vissa elever mött personer som gjort otraditionella val. Eleverna säger också att lärarna pratat om jargong och sämre språkbruk som kan förekomma på vissa arbetsplatser. Vidare framgår av intervjuerna att gemensamma reflektioner kring lärares eller elevers eventuella fördomar eller föreställningar sällan förekommer i undervisningen. Det framkommer också av intervjuer med rektorer, lärare och elever att det är bara vissa lärare som har generell kunskap om värdegrundsfrågor men inte alla. Det framgår dock inte hur alla lärare inhämtar aktuell kunskap om hur föreställningar om kön, social och/eller kulturell bakgrund påverkar studie- och yrkesval.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i låg utsträckning ges kunskaper för att vidga deras perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och/eller kulturell bakgrund. Det finns bland annat inga konkreta mål utformade för eller någon uppföljning av arbetet för att motverka eventuella begränsningar i elevernas val. Därmed saknas en aktuell bild av i vilken utsträckning eleverna ges tillräckligt allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga deras perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och kulturell bakgrund.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorerna behöver säkerställa att den vida studie- och yrkesvägledningen förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval som är beroende av kön, social och/eller kulturell bakgrund. I arbetet bör rektorerna sätta upp konkreta mål för att studie- och yrkesvägledningen ska verka kompensatoriskt så att alla elever har samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund. Som en del i arbetet behöver rektorerna följa upp att lärarna har aktuell kunskap om faktorer och föreställningar som påverkar elevernas val och hur frågor som rör området kommer till uttryck i undervisningen.

4. Huvudmannens ansvar

Inom detta område granskas i vilken utsträckning huvudmannen tar ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Bland annat hur huvudmannen konkretiserar vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär i den egna verksamheten. Vidare hur organisation och resursfördelning, till exempel utifrån en kartläggning av behoven, säkerställer att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.⁶

Granskningen visar att huvudmannen inte fullt ut säkerställer att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses trots att huvudmannen upprättat en plan för arbetet med studie- och yrkesvägledning. Planen bygger på en utredning av studie- och yrkesvägledningen i kommunen som genomfördes år 2017. Genom planen har huvudmannen konkretiserat de nationella målen för studie- och yrkesvägledning samt angett vilka aktiviteter som ska genomföras i verksamheten. Huvudmannen har därmed i viss mån konkretiserat och skapat rutiner för att planera och följa upp studie- och yrkesvägledningen men fokus har framförallt varit på den snäva vägledningen.

Huvudmannen inkluderar heller inte studie- och yrkesvägledningen i sitt systematiska kvalitetsarbete. Huvudmannens representanter säger i intervju att resursfördelningen följs upp i samband med budgeten och att politiker emellanåt ställer frågor till förvaltningen om hur samarbetet med näringslivet ser ut, hur elevernas gymnasieval ser ut och vad elever gör efter gymnasieskolan. I övrigt följs inte studie- och yrkesvägledningen upp mer än genom skolenheternas kvalitetsrapporter. Dessa innehåller dock ingen uppföljning och analys av resultat beträffande hur studie- och yrkesvägledningen bedrivs inom ramen för undervisningen. Huvudmannen har inte heller haft fokus på detta under senare år och därmed inte heller efterfrågat någon uppföljning av studie- och yrkesvägledningen.

Granskningen visar vidare att eleverna vid fordons- och transportprogrammet har tillgång till utbildade studie- och yrkesvägledare. Överlag bedömer de intervjuade att tillgången till studie- och yrkesvägledare är tillräcklig.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att huvudmannen i viss utsträckning tar ansvar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheterna. Huvudmannen följer däremot inte på ett systematiskt sätt upp studie- och yrkesvägledningen, vare sig i snäv eller vid bemärkelse. Sammantaget betyder det att huvudmannen saknar underlag för att bedöma av huruvida elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses på skolenheterna och vilka förutsättningar som eventuellt kan saknas, till exempel vad gäller resursfördelning eller personalens kompetens.

⁶ Se fotnot 1

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Huvudmannen behöver ta ett större ansvar för att planera, följa upp och utveckla den studie- och yrkesvägledning som eleverna ges. I arbetet bör bland annat ingå kartläggning och analys av elevernas behov och hur det för närvarande tillgodoses.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 25 oktober 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de fyra identifierade utvecklingsområdena som anges ovan under rubrik *Bedömning*. Som stöd för redovisningen bör bifogade mall (bilaga 2) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post till, *Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg*. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2017:10219) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

X Roland Fallström

Beslutsfattare

Signerat av: Roland Fallström

X Mikaeil Yousefi

Föredragande/Utdare

Signerat av: Mikaeil Yousefi

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/SYV-pa-gymnasiala-yrkesprogram/>

Bilaga 1

Författningar och allmänna råd i kvalitetsgranskningen Studie- och yrkesvägledning på gymnasiala yrkesprogram

Skollagen (2010:800)

1 kap. 4 § 1-2 st skollagen

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. [...]

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. [...] En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. [...]

2 kap. 8 b § skollagen

Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

2 kap. 29 § skollagen

Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 278-279) anges att lärare, skolledare och särskilt utbildade studie- och yrkesvägledningsfunktionärer har ett gemensamt ansvar, men delvis olika roller, när det gäller information och vägledning till eleverna om framtida studier och arbetsliv. En förutsättning för att eleverna ska kunna utnyttja den stora frihet och de möjligheter till egna val som erbjuds är att de får en adekvat information om utbildningsutbud och valmöjligheter, såväl utifrån sina intressen och förutsättningar som i förhållande till arbetsmarknadens behov. Elevernas behov av vägledning kommer säkerligen inte att bli mindre i framtiden än i dag.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 659) anges vidare att kompetens för studie- och yrkesvägledning främst finns hos personer som är anställda för denna verksamhet. Även rektorer och lärare har dock ett visst ansvar att förmedla sådan kunskap. Frågor om studie- och yrkesvägledning behandlas främst i läroplanerna. Huvudmannen bestämmer själv om kompetensen ska ordnas genom att personal anställs eller på något annat sätt.

2 kap. 30 § skollagen

För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

2 kap. 34 § 1 st skollagen

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling. [...]

4 kap. 3 § skollagen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 § skollagen

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § skollagen

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

4 kap. 6 § skollagen

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

4 kap. 7 § skollagen

Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

15 kap. 2 § 1 st skollagen

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. [...]

15 kap. 3 § skollagen

Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

2011 års läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)

2 Övergripande mål och riktlinjer

I de övergripande målen anges de kunskaper samt de normer och värden som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar utbildningen. Målen anger inriktningen på utbildningen.

2.4 Utbildningsval - arbete och samhällsliv

Gymnasieskolan ska nära samverka med de obligatoriska skolformerna, arbetslivet, universiteten och högskolorna samt med samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser inom utbildningen och för vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om yrkesutbildningen.

Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har studie- och yrkesvägledning i vid mening stor betydelse. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolan och eleverna.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- utvecklar sin självkännedom och förmåga till studieplanering,

- medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper,
- ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha,
- har kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till fortsatt utbildning, praktik och arbete i Sverige och andra länder, och
- är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.

Riktlinjer

Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning,

- bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke,
- informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund,
- i informationen och vägledningen utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos skolans personal och i samhället utanför skolan,
- i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång,
- utveckla kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för utbildningen nås,
- i utbildningen utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- bidra till att presumtiva elever får information om skolans utbildningar.

2.6 Rektorns ansvar

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att [...]

- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar, särskilt stöd samt andra stödåtgärder som de behöver, [...]
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen,
- samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- samverkan med universiteten och högskolorna samt arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning,

- studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke, [...]

- stimulera till internationella kontakter, samverkan och utbyten i utbildningen, [...]

Skolverkets allmänna råd om arbete med studie- och yrkesvägledning (SKOLFS 2013:180)

1. Att styra och leda arbetet med studie- och yrkesvägledning

Huvudmannen bör

- konkretisera vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för den egna verksamheten, samt
- vid beslut om organisation och resursfördelning säkerställa att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.

Rektorn bör

- se till att det finns rutiner och metoder för att planera, utvärdera och utveckla studie- och yrkesvägledningen så att den tillgodoser elevernas behov av vägledning,
- tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesvägledning är fördelat mellan studie- och yrkesvägledare, lärare och övrig personal samt formerna för samarbetet mellan dem,
- se till att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen under studietiden, så att eleven ges förutsättningar att göra väl underbyggda studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna, utifrån sina behov, erbjuds vägledningssamtal.

2. Personal och kompetens

Huvudmannen bör

- inför resursfördelningen ta reda på vilken kompetens som finns och vilken kompetens som behövs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Huvudmannen och rektorn bör

- se till att studie- och yrkesvägledaren har den kompetens som behövs för att kunna stödja övrig personals arbete med studie- och yrkesvägledning.

Rektorn bör

- med utgångspunkt i en kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning se till att verksamheten kan tillhandahålla den kompetens som krävs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning,
- med utgångspunkt i elevernas behov av vägledning, fortlöpande kartlägga och analysera kompetensutvecklingsbehovet för personal som arbetar med studie- och yrkesvägledning, samt
- se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas.

3. Undervisning och samverkan – skola, utbildning och arbetsliv

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval,
- ha ett övergripande ansvar för att elevernas arbetslivskontakter bidrar till att deras studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund, samt
- planera för att varje elev i gymnasiesärskolan får det stöd han eller hon behöver i övergången till arbetslivet.

Lärare bör i undervisningen

- ge eleverna möjlighet att utveckla en förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet och på så sätt utgöra ett underlag för deras framtida studie- och yrkesval,
- utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund som annars kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval, samt
- ge eleverna möjlighet att utveckla allsidiga kunskaper om hur arbetslivet fungerar.

Lärare och studie- och yrkesvägledare bör

- ge eleven möjlighet att utveckla sin förmåga att genomföra sina val av studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- bidra med sådana specialistkunskaper som kan ha betydelse för elevernas studie- och yrkesval.

4. Information inför val av studier och yrken

Kommunen bör

- säkerställa att kommunens medborgare informeras om sina möjligheter till utbildning.

Rektorn bör

- se till att det finns strategier för att alla elever utifrån sina behov ska få allsidig information om studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren och läraren bör

- ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kritiskt granska information om studier och yrken samt skapa medvetenhet om vilket ansvar de själva har för sina studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna får saklig och aktuell information om arbetslivets kvalifikationskrav och om hur arbetsmarknaden ser ut inom olika yrkesområden.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- se till att informationen om utbildningsvägar och yrken är aktuell, opartisk, tillförlitlig och tillgänglig för eleverna när de behöver den,
- se till att varje elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och

sameskolan får information om de kurser och utbildningar som finns inom gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan och om vilka val som kan ha betydelse för vidare studier,

- se till att eleverna i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får information om valmöjligheter i form av inriktningar, kurser och yrkesutgångar samt om vilka konsekvenser ett byte av studieinriktning och kurser medför,
- se till att eleverna i gymnasieskolan får information om vidare studier och om vilka val som kan ha betydelse för dessa, samt
- se till att eleverna inom och sökande till vuxenutbildningen får tillgång till information om de kurser och utbildningar som de kan behöva för att nå sina studiemål.

5. Vägledningssamtalet

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna erbjuds vägledningssamtal som utgår från varje elevs behov och stödjer dennes studie och yrkesvalsprocess.

Studie- och yrkesvägledaren bör se till att vägledningssamtalen planeras och genomförs så att de

- vidgar elevens perspektiv om såväl de egna förutsättningarna som olika utbildningar och yrken,
- utmanar elevens föreställningar om yrken och utbildningar utifrån kön samt utifrån social och kulturell bakgrund,
- ger eleven förutsättningar att utveckla sin förmåga att väga samman olika faktorer som har betydelse för studie- och yrkesvalet, samt
- ger den individuella studieplanen en central roll i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och inom vuxenutbildningen.

I anslutning till de allmänna råd som anges ovan har Skolverket också givit kommentarer som använts i granskningen.⁷

⁷ Skolverket (2013) *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017

Bilaga 2

Mall för huvudmannens redovisning till Skolinspektionen

Utvecklingsområde 1:

Rektorerna behöver tydliggöra ansvars- och arbetsfördelningen vad gäller studie- och yrkesvägledningen för att säkerställa kvalitet och kontinuitet i den studie- och yrkesvägledning som eleverna ges. I detta ingår bland annat att se till att samverkan gällande studie- och yrkesvägledning mellan personalen kommer tillstånd. Rektorn behöver också inkludera studie- och yrkesvägledningen i skolenhetens systematiska kvalitetsarbete.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 2:

Rektorerna behöver ta ett större ansvar för att studie- och yrkesvägledningen utgår från och anpassas efter elevernas behov. I detta arbete ingår att kartlägga elevernas behov av studie- och yrkesvägledning och att jämföra bilden av elevernas behov med hur mycket resurser som avsätts.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 3:

Rektorerna behöver säkerställa att den vida studie- och yrkesvägledningen förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval som är beroende av kön, social och/eller kulturell bakgrund. I arbetet bör rektorerna sätta upp konkreta mål för att studie- och yrkesvägledningen ska verka kompensatoriskt så att alla elever har samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund. Som en del i arbetet behöver rektorerna följa upp att lärarna har aktuell kunskap om faktorer och föreställningar som påverkar elevernas val och hur frågor som rör området kommer till uttryck i undervisningen.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 4:

Huvudmannen behöver ta ett större ansvar för att planera, följa upp och utveckla den studie- och yrkesvägledning som eleverna ges. I arbetet bör bland annat ingå kartläggning och analys av elevernas behov och hur det för närvarande tillgodoses.

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: